

แนวทางการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา โดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ Social Studies Instructional Model by Applying Community-Based Learning Approach

ณัฐวุฒิ จงจิต (Natthawut Jongjidd)*

พันธกิจ ไชยสมบัติ (Phanthakit Chaisombat)**

เพ็ญพนอ พ่วงแพ(Phenphanor Phuangphae)***

บทคัดย่อ

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม มีปัจจัยที่สำคัญคือการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพ ซึ่งการพัฒนามนุษย์ให้เป็นพลเมืองดีตามจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษานั้น ต้องพึ่งพาอาศัยแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในการพัฒนามนุษย์ ชุมชนเป็นอีกหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญซึ่งสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้โดยตรง การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ จึงสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในกระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น ผลจากการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ได้ตอบสนองจุดมุ่งหมายที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลายที่เป็นไปตามเป้าหมายของความรู้และทักษะในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : แนวทางการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา, แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้

* ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ

Social Studies, Religion and Culture Teacher, Satri Samutprakan School

**ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย 2 หลวงพ่อเงินอนุสรณ์

Social Studies, Religion and Culture Teacher, Phrapathom Wittayalai 2 Luang Pho Ngoen Anuson School

***อาจารย์สาขาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Lecturer in Social Studies Education, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Silpakorn University

Abstract

Developing the country for economic and social progress. There are important factors: quality population development. In which human development is a good citizen according to the aims of social studies Must rely on various learning sources in human development. The community is another important source of learning that can be learned directly by oneself. Teaching and learning society by applying community concepts as a learning base Therefore very consistent with the teaching and learning society. Because it is a strategy or learning management model that integrates curriculum content to connect with communities using operational as a base. Let learners learn from action from real-life situations in the community. Under the participation between teachers, learners and groups of people in the important process of learning. Use critical reflection which will help to educate content based on curriculum and understand the community more. The results of the study found that Teaching and learning society, education by applying community concepts as a learning base. Has responded to the aim of promoting learning and developing a variety of knowledge and skills that meet the goals of knowledge and skills in the 21st century.

Keywords : Social Studies Instructional Model, Community-Based Learning Approach.

บทนำ

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการปกครองนั้นปัจจัยที่มีความสำคัญจะต้องคำนึงถึงเป็นอย่างมาก ได้แก่ “การเตรียมประชากรที่มีคุณภาพ” ซึ่งการศึกษามีบทบาทสำคัญที่จะทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (Jogthong, 1997) ความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีความสามารถและมีความสุขการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีการกระจายอำนาจและให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วม (Ministry of Education, 2003)

สถานศึกษากับชุมชนนั้นคงจะแยกออกจากกันเด็ดขาดไม่ได้ เพราะสถานศึกษาเปรียบเสมือนต้นไม้ ชุมชนเปรียบเหมือนพื้นดิน ยิ่งดินมีคุณภาพเพียงใดก็ย่อมทำให้ต้นไม้เติบโตได้เร็ว แข็งแรง มีลำต้น กิ่งก้านใบ และผลที่ดี มีอายุยืนยาว นอกจากนี้ ต้นไม้ยังช่วยยึดดินให้ติดอยู่ด้วยกันไม่ถล่มลงป่ายาย ๆ ส่วนชุมชนเปรียบเหมือนพื้นดินให้ประโยชน์กับต้นไม้ พื้นดินจะดีมีคุณภาพดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็เพราะเมื่อต้นไม้เติบโตมากขึ้น ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้แก่จัดก็ร่วงหล่นลงบนพื้นดินมันก็กลายเป็นปุ๋ยให้ดินได้ประโยชน์กับต้นไม้ต่อไปอีกเช่นกัน ฉะนั้นต้นไม้และพื้นดินต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันใด ชุมชนกับสถานศึกษาก็ต้องพึ่งพาอาศัยกันฉันนั้น (Tapsuwan, 2002: 32 As cited in Nillapun and Vanichwatanavorachai, 2014: 49) ชุมชนจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยตรงด้วยตนเอง และเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ผู้เรียนจะได้ศึกษาสภาพที่เป็นจริงของสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน ที่อาจมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หรือที่มนุษย์สร้างขึ้น อาทิ สภาพภูมิประเทศ ทรัพยากร

สิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา อาคารสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม ดังนั้นการนำชุมชนมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา จึงเป็นวิธีทางหนึ่งที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนบรรลุจุดมุ่งหมายได้ตามที่ต้องการ ดังนั้น การเลือกชุมชนเพื่อเสริมการเรียนรู้ ทักษะประสบการณ์ ให้กับผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ และต้องสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนการสอนสังคมศึกษา (Suphanburi College of Fine Arts, 2013) สามารถประยุกต์การใช้ชุมชนเป็นฐานให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนวิชาสังคมผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การสร้างความเป็นพลเมือง โดยการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน เป็นต้น

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสอนสังคมศึกษา

สังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์ และวัฒนธรรม เป็นศาสตร์ความรู้หนึ่งที่มีความสำคัญ และมีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน ที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา สามารถปรับตัวและปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ในฐานะพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก (Sitthichok, 2021: 1) โดยได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของ สังคมศึกษาไว้มากมาย ดังนี้

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ได้ให้ความหมายว่า สังคมศึกษา หมายถึง หมวดวิชาที่ประกอบด้วย วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม (Office of the Royal Society, 1999: 125)

สิริวรรณ ศรีพหล ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาและวิธีการในศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในหมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ เศรษฐกิจ กิจกรรมการเมือง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ การแก้ปัญหา และการวางแผนทางสำหรับอนาคต ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อมุ่งพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ของนักเรียนในสังคมประชาธิปไตย (Sripahol, 2010: 8)

อิทธิเดช น้อยไม้ ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า สังคมศึกษาเป็นศาสตร์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ ที่คัดเลือกมาเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (Noimai, 2017: 13)

ฐากร สิทธิโชค ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีโครงสร้างเนื้อหาจากสังคมศาสตร์ ที่ประกอบด้วยแขนงวิชาทางรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ศาสนศาสตร์ จริยศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น โดยเลือกสรรเนื้อหาและปรับให้มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน เพื่อมุ่งส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก นอกจากนี้วิชาสังคมศึกษาสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างปกติสุข (Sitthichok, 2021: 3)

จากความหมายของสังคมศึกษาที่นักการศึกษาได้นิยามมาข้างต้น สามารถกล่าวพอสรุปได้ว่าวิชาสังคมศึกษา หมายถึง เป็นวิชาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม โดยเป็นวิชาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะด้านการคิด การดำรงชีวิต ความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเติบโตไปเป็นพลเมืองที่ดี และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

หลักการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

หลักการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับผู้สอนในวิชาสังคมศึกษาแม้ว่าผู้สอน แต่ละคนจะมีเทคนิคการจัดการเรียนรู้เฉพาะของตน แต่ก็จะมีหลักการพื้นฐานเดียวกันซึ่งหลักการพื้นฐานนี้มีนักการศึกษาได้แสดงทรรศนะไว้หลายท่าน (Sitthichok, 2021: 17) ดังนี้

สมพร โตนวล ได้กล่าวถึง หลักการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาว่า การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษานั้น ครูจำเป็นต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักใช้พลังความนึกคิด (Power of Mind) อย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) ยกตัวอย่างเช่น ในบทบาทของความเป็นมนุษย์ เป็นสัตว์สังคมที่ต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ เราควรมีความรักความปรารถนาดีมิตรภาพต่อกัน การจัดการเรียนการสอนต้องเป็นความร่วมมือกันระหว่างครูผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนที่ กระตุ้นความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน สนองตอบความต้องการทำให้ผู้เรียนได้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และหลักการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เมื่อผสมผสานเข้ากับความสามารถและทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณย่อมทำให้ผู้เรียนด้วยการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ได้ดีและรวดเร็ว (Tonuan, 2008: 123)

ดวงกมล สินเพ็ง ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาหรือกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ 4 ประการ ดังนี้ (Sinpeng, 2008: 53-54)

1. จัดการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้เป็นแนวคิด ความรู้ที่คงทน ยั่งยืน มากกว่าที่จะศึกษาในสิ่งที่เป็นเรื่องหรือข้อเท็จจริงที่มากมายกระจัดกระจายแต่ไม่เป็นแก่นสาร ด้วยการจัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อผู้เรียน และด้วยการประเมินผลที่ทำให้ผู้เรียนต้องใส่ใจสิ่งที่เรียน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเขาได้เรียนรู้และสามารถทำอะไรได้บ้าง

2. จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการ การบูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่เรียนโดยเชื่อมโยงเหตุการณ์พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกันบูรณาการความรู้ทักษะค่านิยมและจริยธรรมสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อ และเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

3. จัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรม จัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อนค่านิยม จริยธรรม บรรทัดฐานในสังคม การนำไปใช้ในการดำรงชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

4. จัดการเรียนรู้ที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในส่วนของความรู้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียน และการดำเนินชีวิตเน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริงเพื่อให้ผู้เรียน นำความรู้ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

ฐากร สิทธิโชค กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา มี 4 ประการ ดังนี้ (Sitthichok, 2021: 19)

1) หลักการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ การเตรียมตัวผู้สอนด้านความรู้ (องค์ความรู้ของสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา) ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้และด้านการแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้

2) หลักการวางแผนและเตรียมการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การเตรียมเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ การผลิตสื่อ เตรียมแบบทดสอบและข้อสอบ

3) หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ เช่น หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการสร้างความสนใจ หลักการเสริมแรง

4) หลักการประเมินผลและรายงานผล ซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ การสร้าง และการใช้เครื่องมือการประเมิน การตีความหมายและการรายงาน ผลการประเมิน

ความหมายของชุมชน

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ที่แตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

ความหมายในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2524 ให้ความหมายว่า ชุมชนหรือประชาคมคือ (Office of the Royal Society, 1981: 91)

1. กลุ่มย่อยที่มีลักษณะหลายประการเหมือนกันลักษณะสังคมแต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจรวม ประสานงานวงแคบกว่า ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ระดับของความคุ้นเคย และการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจนพื้นฐานความยึดเหนี่ยว เฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะ เศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตัวเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสร้างสรรค์ใกล้ชิดกว่า และความเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจจะมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิม ของชาติ หรือศาสนา

2. ความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม

ประดิษฐ์ มัชฌิมา ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน คือ กลุ่มชนที่มีความรู้สึกนึกคิดและผลประโยชน์ ร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณหรือที่เดียวกัน มีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน” (Matchima, 1979: 42)

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา ได้สรุปว่า ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีบางสิ่งบางอย่างคล้ายคลึงกันรวม ขึ้นเป็นชุมชนหนึ่ง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก สถาบัน และกลุ่มคนที่อยู่ ในท้องถิ่นเดียวกัน อยู่ใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน (Kanchanachitra, 1987: 10-11)

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายว่า พื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนและหมายความถึงกลุ่มของประชาชน ที่อยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจวัตถุประสงค์เป้าหมาย และจุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (Wutthimethee, 1982: 3)

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่หรือบริเวณเดียวกันที่แน่นนอน มีวิถีการดำเนินชีวิตคล้ายกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอยู่ภายใต้กฎระเบียบกฎเกณฑ์เดียวกัน

ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และเอเชียในชื่อว่า การเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning : SL) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน (Flecky, 2011: 2, As cited in Rittikoop, 2018: 182)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลยุทธ์หรือรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการเนื้อหาตามหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับชุมชนโดยใช้การปฏิบัติงานเป็นฐาน ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครูผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน เช่น การไปศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษาพยาบาลแบบพื้นบ้านจากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน กระบวนการสำคัญของการเรียนรู้ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์การคิดเชิงวิพากษ์ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน ทั้งโดยการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (Panich, 2012) ในขณะที่ Swarthmore College (As cite in Marshall University, n.d.) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ตามชุมชน (CBL) เป็นแนวทางการสอนที่มีพื้นฐานมาจากสมมติฐานที่ว่า การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งที่สุดมักมาจากการประสบการณ์ที่ได้รับการสนับสนุนจากคำแนะนำ บริบท-providing ความรู้พื้นฐาน และการวิเคราะห์ทางปัญญา โอกาสสำหรับนักเรียนที่จะนำความรู้และแนวคิดที่รอบคอบโดยอิงจากการสังเกตส่วนบุคคลและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมาสู่ธีมของหลักสูตรและข้อโต้แย้งทางวิชาการ นำประสบการณ์การเรียนรู้เชิงลึกสำหรับบุคคลและเนื้อหาของหลักสูตร ชุมชนที่เราเป็นส่วนหนึ่งจะได้รับประโยชน์จากทรัพยากรของคณาจารย์และนักศึกษาของเรา ในขณะที่หลักสูตรสามารถเปลี่ยนแปลงการศึกษาในรูปแบบที่ทรงพลัง ซึ่งสอดคล้องกับ Association of American Colleges & Universities (As cite in Marshall University, n.d.) ซึ่งกล่าวว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ คือ "การเรียนรู้จากประสบการณ์" ภาคสนามกับพันธมิตรในชุมชนเป็นกลยุทธ์การสอน และมักเป็นส่วนที่จำเป็นของหลักสูตร แนวคิดคือการให้นักเรียนมีประสบการณ์โดยตรงกับปัญหาที่พวกเขากำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรและด้วยความพยายามอย่างต่อเนื่องในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในชุมชน องค์ประกอบสำคัญในโปรแกรมเหล่านี้ คือโอกาสที่นักเรียนต้องใช้สิ่งที่พวกเขากำลังเรียนรู้ในการตั้งคำถาม real-world และสะท้อนให้เห็น

ในห้องเรียนเกี่ยวกับประสบการณ์การบริการของพวกเขา โปรแกรมเหล่านี้เป็นแบบอย่างของแนวคิดที่ว่า การให้บางสิ่งกลับคืนสู่ชุมชนเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญของวิทยาลัย และการทำงานร่วมกับพันธมิตรในชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมที่ดีสำหรับการเป็นพลเมือง การทำงาน และการดำเนินชีวิต

Community-Based Learning
(ที่มา: Marshall University, n.d.)

ฐานรากทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีฐานรากมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้คือการเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (Active Process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเอง โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับมาใหม่ร่วมกับข้อมูลหรือความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งประสบการณ์เดิมมาสร้างความหมายในการเรียนรู้ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ นั่นเอง แนวคิดในการจัดการศึกษาฐานชุมชน มีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้ (Samkoset, 2010: ก-ค and Wasi, 2012: 2 As cite in Tongkow, 2018: 3)

1) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นระบบการศึกษาทางเลือกของภาคประชาชน ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งที่ฐานราก ที่จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทั้งระบบ โดยให้ความสำคัญกับครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น สถาบันศาสนา เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นของประชาชน เติบโตการจัดการศึกษาที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่สุขภาวะของคนไทยทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม

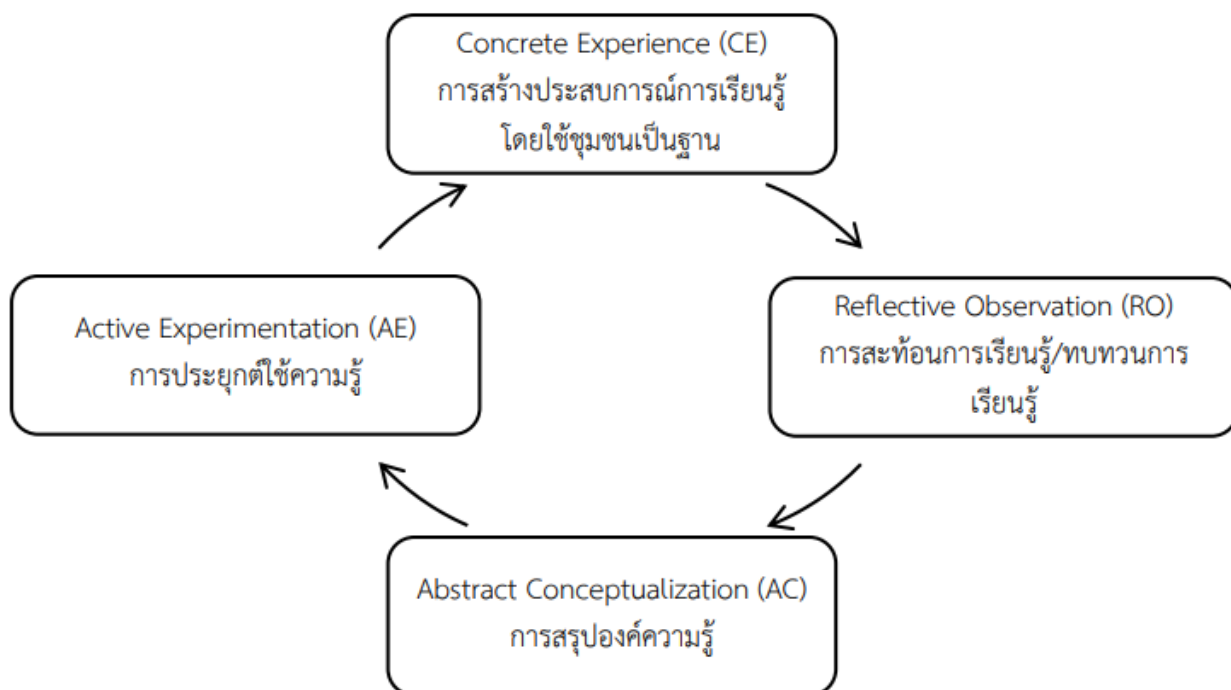
2) การจัดการศึกษาฐานชุมชนเป็นการศึกษาที่เชื่อว่า ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้ บนหลักการการศึกษาเพื่อมวลชนและมวลชนเพื่อการศึกษา ช่วยกันทำให้การศึกษาเป็นกลไกปลูกฝัง และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิต วัฒนธรรม รากเหง้า ประวัติศาสตร์ ชุมชน ท้องถิ่นและประเทศชาติ

3) การจัดการศึกษาฐานชุมชนเป็นการศึกษาที่เอา “ชีวิตเป็นตัวตั้ง” แทนการเอา “วิชาเป็นตัวตั้ง” ตามแบบแผนเดิม โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้รับทั้งความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมจริยธรรม รูปแบบการศึกษาเป็นการศึกษาระบบเปิด ที่บูรณาการทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ทุกคนมีสิทธิ เพื่อที่จะให้ความเห็น หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาที่ฟังเสียงประชาชน

4) การจัดการศึกษาฐานชุมชนเป็นการศึกษาที่สามารถรองรับผู้จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ไม่ประสงค์เข้ารับการศึกษาระบบ แต่สามารถศึกษาต่อด้วยการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐและการยอมรับจากสังคม ผู้จบการศึกษาสามารถเลือกรับการศึกษาระดับอุดมศึกษาและการอาชีวศึกษา หรือเลือกที่จะมีอาชีพอิสระ มีสถานประกอบการ และหากต้องการกลับเข้าสู่การศึกษาระบบ ก็สามารถเทียบความรู้และประสบการณ์ โดยองค์กรเทียบโอนความรู้ และประสบการณ์ ที่สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็นองค์รวม

5) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการเพิ่มสำคัญของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น สถาบันศาสนาและสถาบันสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ต้องหันมาให้ความสำคัญกับเยาวชนและบุตรหลาน โดยร่วมกันปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มารยาท ประเพณีและวัฒนธรรม ภายในครอบครัวและชุมชน โดยรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างครอบครัวเข้มแข็ง เป็นฐานรากของสังคม

6) การจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive Learning Through Action) กระบวนการชุมชนคือ หัวใจของการพัฒนา แผนการพัฒนาของชุมชนเป็นแผนอย่างบูรณาการคือ เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา และประชาธิปไตย เพราะเชื่อว่า การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ จะนำไปสู่ชีวิตและการอยู่ร่วมกันที่ดี เป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่การท่องเที่ยว การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติทำให้ชีวิต เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างบูรณาการ

ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb (ปรับปรุงจาก Bedri, Frein and Dowling, 2017: 4)

(ที่มา: Rittikoop, 2018)

จะเห็นว่าแนวคิดในการจัดการศึกษาฐานชุมชน เป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience: CE) โดย Kolb เชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงจะเริ่มขึ้นเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้สัมผัส “ธรรมชาติที่แท้จริงขององค์ความรู้นั้น” เช่น การเรียนการสอนในห้องเรียน การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนการอ่านหนังสือการทดลองการพูดคุย และการประชุม เป็นต้น

กลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีหลายรูปแบบ เป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติซึ่ง Melaville, Berg and Blank (As cite in Rittikoop, 2018) ได้สรุปกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ 6 กลยุทธ์ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (Academically Based Community Service : ABCS) จะเชื่อมต่อภารกิจด้านการศึกษาของสถานศึกษากับชุมชนที่ล้อมรอบทั้งสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนของรัฐ จะถูกออกแบบมาเพื่อมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชนหลักการสำคัญของการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ คือ การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยโดยการให้บริการแก่ชุมชนรูปแบบนี้เริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การวิจัย และการดำเนินการต่าง ๆ ในวันที่มีการเรียนการสอนตามปกติและหลังเลิกเรียน

2. การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองที่มีพลังและรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญต่อประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญคือ 1) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในบทบาทของพลเมืองอย่างชัดเจน 2) สะท้อนถึงเจตนาและความพยายามมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของความเป็นพลเมือง 3) ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนและการมีส่วนร่วมของประชาชน 4) เน้นแนวคิดที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตย และ 5) ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวความคิดประชาธิปไตยกับชีวิตของตนเอง

3. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education) เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเองกลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวกฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการสืบเสาะเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติรวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

4. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นบริบทในการเรียนรู้การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อทำให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้การทำงานและการใช้ชีวิตที่ดีโดยชุมชนมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียนมีการเรียนรู้ และทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียน ครูผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

การเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้

การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (Community-Based Learning) เป็นแนวคิดที่เห็นความสำคัญว่า การเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนในบริบทแวดล้อมที่ตนเองเป็นอยู่นำความรู้หรือสาระเนื้อหาเข้ามาเชื่อมโยงไปสู่สภาพชุมชน สังคม ดังที่ Owens and Wang Beakley, Yoder, and West Jordaan (As cite in Wangha, 2018: 17) เสนอว่า การเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นกลยุทธ์การเรียนการสอนที่ส่งเสริมทักษะการทำงานของนักเรียนที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมจริงที่ไม่ใช่โรงเรียนเพียง อย่างเดียว ซึ่งนักเรียนจะได้รับประโยชน์จากสภาพแวดล้อมและเกิด การเรียนรู้ผ่านการคิด การวางแผน การลงมือปฏิบัติจริง และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ของนักเรียนกับชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเชื่อว่าทุกชุมชนมีต้นทุนทางความรู้และทรัพยากรด้านการศึกษา ซึ่งครูสามารถนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียน รวมถึงการสร้างชุมชนเพื่อการเรียนรู้ไปในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ยังกระตุ้นให้นักเรียน

เกิดการพัฒนาแนวคิดทางปัญญาและทักษะทางการเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่พบในชีวิตประจำวันได้ พร้อมทั้ง นักเรียนเกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ภายใต้บริบทและสถานการณ์จริงในสังคมของโลกปัจจุบันจึงส่งผลทำให้นักเรียนเกิดความรัก ความหวงแหนในชุมชน ท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ และมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (Wangha, 2018: 17)

การที่นักเรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอนจึงควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด วางแผนและลงมือศึกษาในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้นสภาพชุมชนจริง ซึ่งส่งเสริมให้นักเรียนได้มีการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism) ทั้งแนวคิด Cognitive Constructivism และ Social Constructivism ต่างเห็นว่า ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตัวเอง โดยการปรับความรู้และประสบการณ์เดิมให้สอดคล้องกับความรู้ใหม่ ที่รับเข้ามา ซึ่งความรู้ใหม่ที่ได้จะแตกต่างกันออกไปตามการแปลความหมายของผู้เรียนแต่ละบุคคล การเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและสังคม โดยอาศัยสื่อกลาง เช่น ภาษา กิริยา ท่าทาง ฯลฯ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความรู้และสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้การได้รับการช่วยเหลือ ชี้แนะ หรือทำงานร่วมกับผู้ที่มีความเชี่ยวชาญกว่าจะทำให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้และขยายขอบเขตการเรียนรู้ของตนเองได้ (McCown & Roop, 1992, pp. 49-50; Gredler, 1997, pp. 239-241; Wing & Putney, 2002, pp. 90-94; As cite in Khowtrakul, 2013: 61-63) ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการสร้างความรู้ จึงเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเข้ากับชุมชนและชีวิตประจำวัน ซึ่งทำให้นักเรียนสามารถปรับตัวเอง ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

ตัวอย่างการนำแนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้มาใช้ในการสอนสังคมศึกษา

ผู้สอนสามารถนำแนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้มาใช้ในการสอนสังคมศึกษา ยกตัวอย่างได้ดังนี้

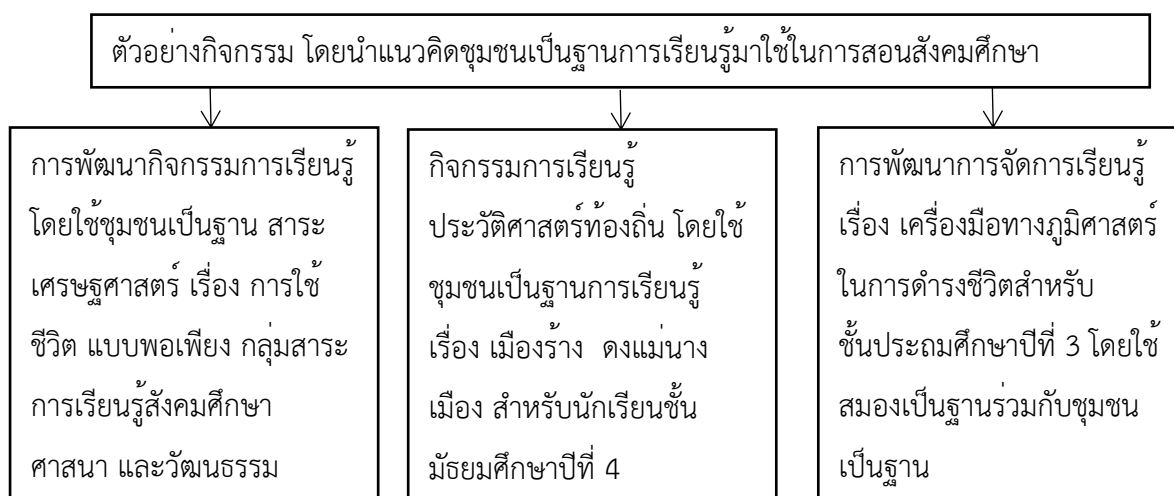
1. การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สารเศรษฐศาสตร์ เรื่อง การใช้ชีวิตแบบพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้มีการนำแนวคิดชุมชนเป็นฐาน ที่เกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน และเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคลให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้เกิดกระบวนการคิดรวมทั้งทักษะที่นำเอาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน มาใช้เป็นวิธีการฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด เกิดทักษะการเรียนรู้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถขยายความรู้และประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ในสังคมที่ผันผวนอย่างรวดเร็วได้ทันต่อเหตุการณ์ การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนเป็นฐาน เป็นทักษะที่ใช้ประโยชน์ในชุมชนของผู้เรียนก่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ชีวิตประจำวัน ได้เป็นวิถีทางหนึ่งที่น่าไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่มีประสิทธิภาพ (Nandilok, 2022: 108-109)

2. กิจกรรมการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เรื่อง เมืองร้าง ดงแม่นางเมือง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในอำเภอเก่าเลี้ยว จังหวัดนครสวรรค์ ภายใต้กิจกรรมย้อนรอย

เมืองโบราณ สู่ตำนานที่มีชีวิต ทำให้ผู้เรียนเกิดการตื่นรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมาก และนักเรียนสามารถต่อยอดองค์ความรู้จากกิจกรรมดังกล่าวสู่การเรียนรู้ในห้องเรียน และสามารถยังคงสภาพการเรียนรู้ที่ยั่งยืน และคงทน ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้แบบจดจำเท่านั้น ตลอดจนนำไปสู่การมีจิตสำนึกรักท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในท้องถิ่นของตนเอง โดยสามารถตอบโจทย์ผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี โดยเนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมก็มุ่งเน้นไปที่ประวัติศาสตร์ที่เป็นของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ต่อการรักษาและเห็นคุณค่าของรากเหง้าของตนเองได้เป็นอย่างดี สื่อการสอนที่ใช้ก็เป็นสื่อการสอนที่เกิดขึ้นจริงและมีอยู่จริงและไม่สามารถเห็นได้จากหนังสือทำให้ผู้เรียนได้ศึกษาและเรียนจากของที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีต ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานและมีการตื่นรู้ทางประวัติศาสตร์มากขึ้นและสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น (Boonsin, 2021: 139)

3. การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการดำรงชีวิตสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้สมองเป็นฐานร่วมกับชุมชนเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้และเพิ่มเสริมทักษะต่าง ๆ ของเด็ก เช่น ทักษะการสังเกตและจำตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ โดยการเรียนรู้จากง่ายไปหายาก เรียนรู้จากประสบการณ์จริง จากการฝึกทักษะกับสถานที่ในโรงเรียนและในชุมชน ใช้แผนที่ แผนที่ผั่งและภาพถ่ายในการหาข้อมูลทางภูมิศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถใช้ได้ในชีวิตประจำวัน มีการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระในบทเรียนให้สัมพันธ์กับชุมชน ผ่านการบูรณาการสาระความรู้ในหลายศาสตร์กับประเด็นปัญหาในโลกที่เป็นจริง และเป็นเรื่องใกล้ตัวในชุมชน และสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน เน้นทักษะการคิด การแก้ปัญหา เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ได้รูปแบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ที่หลากหลาย ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนช่วยเสริมสร้างบรรยากาศของการเรียนการสอนในชั้นเรียนให้ดียิ่งขึ้น (Maksireerin, 2021: 2-3)

แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้มาใช้ในการสอนสังคมศึกษา สามารถสรุปเนื้อหาได้ดังนี้

ความสำคัญและประโยชน์ของแนวทางการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่หลากหลายเพื่อสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทย ซึ่งวิชาสังคมศึกษานับว่าตอบโจทย์ต่อการพัฒนามนุษย์ให้เป็นพลเมืองดี โดยในแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาจะเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจถึงสิ่งที่อยู่รอบตัวเอง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม จึงพบว่า ชุมชนเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ มนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในวัยไหน ศักยภาพระดับชั้นอะไร ก็ล้วนแต่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนทั้งนั้น ดังนั้น ชุมชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญให้กับมนุษย์ การประยุกต์แนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นหลายอย่าง และเป็นการส่งเสริมให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความอยากที่จะอนุรักษ์ส่วนที่ดีงามไว้และพัฒนาส่วนที่บกพร่องให้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ท้ายสุดแล้วประโยชน์จากแนวคิดชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ จะทำให้มนุษย์เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน และสามารถอาศัยอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข

References

- Boonsin, A. (2021). Community-Based Learning Activities on the Local History of Done Mae Nam Mueng Ancient City for Grade 10 Students in Kaoleao District Nakornsawan Province. Social Studies Graduate School Naresuan University. (in Thai)
- Jogthong, S. (1997). A Study of Academic Administration in Medium-Sized Secondary Schools Under the Jurisdiction of the Department of General Education in Khon Kaen Province. Master of Education (Educational Administration) Graduate School Khon Kaen University. (in Thai)
- Kanchanachitra, J. (1987). Community Development. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Khowtrakul, S. (2013). Educational Psychology. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Maksireerin, P. (2021). Development of Learning Management on the Use of Geographic Tools for Living for Prathomsuksa 3 Students Through Brain Based Learning and Community Based Learning. Master of Education Program (Curriculum and Instruction) Faculty of Education Uttaradit Rajabhat University. (in Thai)
- Marshall University. (n.d.) What is Community-Based Learning. [Online]. Retrieved September 19, 2023, from <https://www.marshall.edu/ctl/community-engagement/what-is-service-learning?>

- Matchima, P. (1979). Rural Sociology. Bangkok: Extension and Training Office, Kasetsart University. (in Thai)
- Ministry of Education. (2003). National Education Act B.E. 2545 (1999) And Amendments (Second National Education Act B.E. 2545 (2002). Bangkok: Thailand. (in Thai)
- Nandilok, P. (2022). “The Development of Community-Based Learning Activities Oneself-Sufficiency Grade 4”. Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarakham University 9(1): 103-119. (in Thai)
- Nillapun, M. and Vanichwatanavorachai, S. (2014). “The Development of Learning Innovation for Basic Education Level with Community Participation on Museum and Local Learning Resources for the Creative Learning”. Veridian E-Journal, Silpakorn University (8)1: 48-61. (in Thai)
- Noimai, I. (2017). Social Studies Curriculum and Learning Instruction Management. Bangkok: O.S. Printing House. (in Thai)
- Office of the Royal Society. (1999). Royal Institute Dictionary 1992. Bangkok: Office of the Royal Society. (in Thai)
- _____. (1981). Dictionary of Sociological Terms, English-Thai, Royal Institute Edition. Bangkok: Office of the Royal Society. (in Thai)
- Panich, W. (2012). How to Create Learning Instruction for Students in the 21st Century. Bangkok: Sodsri-Saritwong Foundation. (in Thai)
- Rittikoo, W. (2018). “Community-Based Learning: Effective Pedagogy Strategies for Teachers in the 21st Century”. Graduate School Journal Chaing Rai Rajabhat University 11(3): 179-191. (in Thai)
- Sitthichok, T. (2021). Guidelines for Organizing Social Studies Learning in the Modern Era. Faculty of Humanities and Social Sciences Prince of Songkla University. (in Thai)
- Sinpeng, D. (2008). Developing Students into a Learning Society: Child-Centered Learning. Bangkok: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Sripahol, S. (2010). Organizing the Teaching of History in Educational Institutions. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University Publisher. (in Thai)
- Suphanburi College of Fine Arts. (2013). Teaching Techniques that Used the Community-Based Learning. Suphanburi: Suphanburi College of Fine Arts. (in Thai)
- Tongkow, K. (2018). Community-based Education Management = CBEM. College of Education Sciences Graduate School Dhurakit Pundit University. (in Thai)

- Tonuan, S. (2008). Teaching Social Studies. Bangkok: Ramkhamhaeng University. (in Thai)
- Wangha, U. (2018). “Development of Social Studies Instructional Model by Applying Community-Based Learning Approach and Constructivism to Enhance Analytical Thinking and Communication Abilities for Mattayomsuksa Three Students of Local Government Organization School”. Journal of Education Burapha University 29(1): 14-29. (in Thai)
- Wutthimethee, Y. (1982). Rural Development: Documents for Lectures on Community Development. Bangkok: Kasetsart University. (in Thai)